

GYŰJTŐ: GELENCYER ANDOR

GYŰJTÉS IDEJE: 1971.

TART.: NÉPHIT TOPOGRÁFIA

5 lap

FŐMÉRŐI MUTATÓ: KAPOSMENTE

STRUKTÚRÁI MUTATÓ: XXI

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

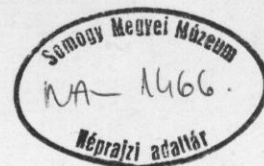

KISKUNHALASI GYÁRA

HELYTARTÓ

ATVETVE AZ ÉBTS. LTK. 2085-ös TÉTELE ALÓL

Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoport 35. sz.
kérdőive.

I. Korosztályok - korcsoportok

A legidősebbek emlékezete szerint, Umilyen korosztályok voltak a községben?

Az iskola padjaiban kezdődött először a tanulók között, hogy melyik milyen állásu szülők gyermeki, mert már meg kell jegyezni, hogy a tantestületek is eszerint mérlegeltek a gyerekeket falun. A módosabb parasztgyerekek is külön, a szegényebb sorsu zsellér gyerekek is külön, és a béres szülők gyerekei is a hasonlókkal pajtikoltak. Ez már öregkorig és a felszabadulásig így maradt. Kaposmentén nem egyfőrmán ment így, itt veszem az egész Kaposmentét 30 km körzetben a saját megfigyelésem alapján. Az elemi iskolából kikerülő serdülők a felnőtt fiatalok elébe kerülnek alulról.

Ezek csoportosulása aztán a templomban kezdődött, a katolikus szertartásokon. Itt a felsorakozásokat még régen, a múlt században a papok intézték, ez így a plebániás falvakban volt, a nagyobb községekben, mint Gölle, Igal, Somogyzil, Nagyberki, Mosdós, Attala, Taszár. A kisebb falvakban, 600 lakósu községekben jobban össze tartott a nép, nem voltak úgy széttagolva, mert mindegyik korcsoportban kevesen voltak.

Most vegyük Gölle, Attala községeket. Itt ahogyan kinőttek az elemi iskolából mindjárt a felnőttek sora elé álltak a mise alatt. A köv etkező sorrendben helyezkedtek el: A főbejárati ajtótól szembe az oltárral jobbra a férfiak, balra a nők álltak, az orgona kórus az erkély alatt, álló helyek, a tartó oszlopok után, a padsorok két-három méter üres járáttal közepén. Az oltár elé az iskolások álltak jobbra a fiúk, balra a lányok. A serdülő lányok az iskolások háta mögé. A serdülő ifjak és a legények már nem álltak a lányok mellé, hanem a sekrestye ajtó körül és a kórusba mentek fel. A templom szélességét a nagylány sorok végig állták és azok

háta mögé az ujmenyecskék és a fiatalabb asszonyok. A házas emberek a középkorbeli asszonyokkal a padsor elejéig középén kettépsztva álltak be. A padokba öregek, nők ültek be, az orgona alatt is így állottak fel. A kórusban középén az orgona, kétfelül a legények és hátul a fiatal emberek is, ahogy elfértek. A karzat elé a legények szine-java állt. Ha előre egy fiatalabb legényke a karzat elé állott, akkor az utóbb érkező legény hátra rántotta és ő állt a helyére. A hátra lökött fiatalabb legényke a mise alatt egy sétabottal vagy pálcával fejbe bökte, csak úgy koppant. Erre volt nagy mozgolódás és nevetés. A kántor kiszállt az orgona mellől és sokszor lepfozta a csinytevőket.

A nők soraiban is gyakori volt a kilökések a sorból, a nagyobb lányok, főleg az idősebbek gyakran kilökték a fiatal felkapaszkodókat. Az egészen fiatal menyecskék az elbotlottakat, vagy akik elszerették a férjeiket, azoknak a sorvégére vagy hátrább az idősebb asszonyok közé kellett állani. A megesett hajadonoknak is ez volt helyük, sorsuk.

Templomon kívüli csoportok is alakultak, pl. az iparosok is külön, a béresek is külön és a falusi zsellérek is külön csoportot alkottak. A vallási felekezetek is külön csoportot alkottak Orci, Büssü, Kazsok, Patalomban. A más nemzetiségűek is a fajilag csoportosultak - svábok - Kercseliget, Szabadi voltak a legnémetebb ajkuak. Kisberki, Kaposhomok, Büssü, Somogyszil már kimagyarosodó németek, ezek összetartottak a magyarokkal. Csak a Hitler idején lettek hűtlenek. A nagy magyar paraszt falvakban a módosabbak büszkék és többre tartóbbak voltak a szegényebbekkel szemben. A legnagyobb paraszt gőg Attalán és Nagyberkiben élte ki magát, és ezek olyan acsarkodó, hörgő, rőfögő hangon is beszéltek és leszólták, megvetették a valamivel kevesebb ingatlannal rendelkezőket. A kisebb falvakban, mint Kisgyalán, Fonó, Zimány, Csoma, itt nem különültek el ennyire a módosabbak. Göllé, Somogyszil, Nagyberki, Mosdós, itt voltak a legtöbb iparosok, azonban a földműves parasztok jobban összetartottak. A módosabb parasztok, habár szolgálégényt is tartottak, mégis rá voltak utalva a mincstelenek munkáira, és ezekkel szemben

finomabb magatartást tanusítottak. Nagyberkiben ez nem jelentett nehézséget, mert önként kínálkozott a segédmunka erő. Attala, itt volt a legtöbb nincstelen zsellér és napszámos, összefüggő uradalma sem volt, erdeje sem és szőlő hegye sem, egy dombháton Kisfalud néven volt szőlőskertje. Itten a módos parasztok kiskirályok voltak.

A szegényebb emberek egy nagy csoportot alkottak, össze is tartottak és a göllei piarista pusztákra jártak, télen a távoli erdőre jártak fakitermelésre. Ezek a vasutra is eljártak dolgozni. Voltak olyan zsellér házak, hogy öt család is lakott szoba-konyhás lakásban, ezek jól megfértek egymás közt, a fiatalok és a közép korbeliek összetartottak az öregekig.

Ami a vallási felekezeteket illeti a feles református és katolikus faluban, Büssüben viszályok voltak a fölényért.

A korcsmai bálokon sok verekedés volt a reformátusok "Kálomista egér", a katolikusok "Pápista" volt guny néven. Az izraeliták külön uralkodó csoportot alkottak Igal, Somogyzil, Gölle, Mosdós községekben. Más községekben elenyésző kisebbségben voltak. A fiatalok soha nem társultak a paraszt fiatalokkal. Tanuló ifjak voltak.

a./ Mi volt jellemző egy korosztályra?

Melyek voltak a jogai, kötelességei, mi volt a munkája, melyek voltak a szokásai?

A serdülő fiataloknak törvényes jogai nem voltak, mert mint eltartottak szerepeltek a családban.

Egyesek már még iskolás korban munkára fogták, ezt el is várták mindenütt, mert a jövő házasulandókat eszerint bírálták el, mert a dolgoztalant megvetették. Többeken még azt is felróták, hogy ha egy serdülő fiú vagy lány libapásztorkodással foglalkozott, mert itt nincs kihasználva a munkaerő. Az 1914-es háború előtt a falusi 10-15 holdas paraszt is elküldte a serdülő és felnőtt gyermekeit a közeli uradalmakba napszámba pénzt keresni, répa, szőlő és egyéb nyári-őszi munkálatokra, ők ott a béres fiatalokkal együtt dolgoztak.

Itt összetartó csoportot alkottak. Azonban már a korcsmabálok nem állhattak a falusiak leánykoszorujába, hanem külön álltak össze. Egy olyan kisközségben, mint Kisgyalán, itt a módos paraszt fiatalok a béresekkel is együtt tartottak, mert kevesen voltak. Kaposmentén 1930. előtt a serdülőket nevezték: "Surgyánka" néven meg "Süldő" néven is. Süldő gyerekek, süldő leány. Ezt alatt növendéket értettek. A növendék malacot is süldőnek hívták. A gyermektelen asszonyt nevezték "magtalan asszony"-nak.

b./ Az egymást követő korosztályok milyen korcsoportokba tömörültek?

"Legény banda" "lány banda" "legény sereg" "lány sereg". A mulatság szünetében, ha körbe állanak: legény karé, lány karé, a koszoruba állás helyett.

Azt, hogymelyik csoport, ha befogad esetleg fiatalabbat, azt többféle körülmény határozza meg és különféle adottság a vagyoni helyzet, a ruházat, a helyes szép arc és a rátermettség, a jó benyomás, a fellépése, stb.

A tisztség viselés vezér és vezető néven szerepeltek, mert a zenét és a mulatságokat ők irányították és ilyen dolgokban ők irányították a hasonló ügyeket, az ilyen főkolompókat a legtöbb helyre meghívták lakodalmi vőfénynek. A lányok között nem volt ügyintéző.

II. Legény és leányavatás

Sem legény, sem leány avatás a századforduló óta ezen a vidéken nem volt. Itt ez ismeretlen. Legény és leánybucszuttatás volt a felszabadulásig és néhol utána is. Pl. lakodalom előtt három este a vőfélyek hívogatják a lakodalmi vendégeket. Az esküvő előtti este, amikor haza érkeztek a lakodalmas házhoz, addig a lakodalmas meghívott koszorus és egyéb vendéglányok cimert fűztek a násznagyoknak és a meghívott vendég fiuk, lányok elbucszuttak a leendő ujpártól, az első vőfély erre egy verset elmond a vőfélykönyvből és a szakácsnékkal mulattak éjfélig. Ez a legény és a leánybucsu.

a./ Nem volt legény sem leányavatás és mikortól számított valaki felnőtt legénynek és leánynak?

A legény 18 éves kortól, a leány 16 éves kortól. Azt igen megjegyezték, ha egy fiu kaszált, aratott, vagy a leány markot szedett, hogymiképpen fogták munkára a fiatalat, azért is sokan kivitték őket a tarlóra, amikor már az elemi iskolából kikerült, segédmunkára, kötelet teregetni, gereblyézni és a kévéket segíteni összehordani.

Mikor volt utoljára avatás helyett legény vagy lánybucsuztatás?

1950. előtt volt legény és lánybucsuztatás.

III. Márton vesszeje.

Az 1914-es háboru előtt láttam Göllén, hogy a csordás Márton napján este, amikor bekötöttek, vagyis a legeltetés téli szünete kezdődött a csordás furulyával járta a falut és vidám nótákat furulyázott, megajándékozták és megkinálták étellel, itallal. Ez Fonó, Csoma, Baté községekben is szokásban volt, Márton vesszőt nem osztogatott.

Saját tapasztalatom és a megfigyelésem szerint állítottam össze, mert a megkérdezettek nem tudtak érdemleges választ adni.

Nagyberki, 1971. X. 18.

Gelencsér Sándor
MÁV nyugdíjas